

ревини на лісосіках пов'язані з тим, що господарське освоєння лісоресурсного потенціалу відбувається на лісосіках різної доступності, і це у значній мірі впливає на ефективність заготівлі деревини і її транспортування на нижні склади лісогосподарських підприємств.

Підсумовуючи результати аналізу використання відходів деревини у господарському обороті та основних тенденцій в динаміці неочищених площ та залишків деревини на лісосіках і враховуючи практику стимулювання раціонального природокористування у країнах розвинутого капіталізму, приходимо до висновку про необхідність розробки пріоритетів податкового стимулювання раціонального природокористування у сфері лісового господарства. На рис. 4 приведено основні важелі податкового стимулювання процесів екологізації виробничо-господарської діяльності та ресурсозбереження у лісовому господарстві України, які з огляду на рівень капіталізації вітчизняних підприємств є найбільш прийнятними для імплементації у практику фінансово-економічного регулювання природокористування.

Перераховані вище заходи податкового стимулювання екологізації виробничо-господарської діяльності та ресурсозбереження у сфері лісового господарства мають закласти мотиваційний імператив в стратегію лісокористування, що дозволить перевести лісогосподарську діяльність на принципи невиснажливості, комплексності та тотальної економії лісосировинного потенціалу. Втрати від надходжень податків внаслідок встановлення пільг, знижок, звільнення від податків мають компенсуватися розширенням податкової бази внаслідок диверсифікації виробничо-господарської діяльності у зв'язку з впровадженням перспективних способів переробки деревини та її відходів, а також налагодженням виробництва екологічно чистої деревної продукції, яка буде конкурентоспроможною як на вітчизняному, так і на закордонному ринках.

Висновки

Лісовий фонд є основою асиміляційного потенціалу як держави в цілому, так і її регіонів. Вдале вирішення взятих

Україною зобов'язань, що випливають із положень Кіотського протоколу, залежить значною мірою від примноження лісоресурсної бази. Значний часовий лаг між посадкою лісу та його стиглістю виступає найбільш обмежуючим чинником щодо нарощення виробничих потужностей. Тому необхідна системна робота по переведенню лісогосподарських підприємств на невиснажливе лісокористування. Найбільш дієвим чинником інтенсифікації ведення лісового господарства є податкові регулятори, які через пільги, знижки, компенсації, диференціацію та пропорційність при встановленні ставок здатні вмонтувати в спектр пріоритетів господарської діяльності підприємств лісового сектору мотиваційний чинник, що форсуватиме впровадження безвідходних та маловідходних технологій, перспективних форм інтеграції лісового та сільського господарства, сучасних форм інвестиційного забезпечення лісогосподарських проектів, імплементацію у господарську практику сучасних методів екологічного менеджменту.

Література

1. Боронос В.Г., Рубанов П.М. Фінансові інструменти екологізації виробничої діяльності // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2002. – №2. – С. 36–42.
2. Доннік Т.С. Екологічні податки як спосіб вирішення економічних проблем сталого розвитку суспільства // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2003. – №1. – С. 71–73.
3. Царенко О.М. Фінансово-організаційні проблеми забезпечення сталого розвитку // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2001. – №2. – С. 9–12.
4. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій. Практикум: Навчальний посібник. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 400 с.
5. Борисова В.А. Екологізація підприємницької діяльності. – Суми: Видавництво «Довкілля», 2004. – 128 с.
6. Борисова В.А. Екологічні основи природокористування в АПК. – Суми: Видавництво «Довкілля», 2004. – 356 с.

П.В. ПУЗИРЬОВА,
доцент

Оцінка економічного ризику в управлінні фінансовим потенціалом підприємств України

У статті розглянуто оцінку економічного ризику щодо управління фінансовим потенціалом промислових підприємств, а саме рівень ризику і ризик часу та можливі методи оцінки економічного ризику підприємств.

Постановка проблеми. Кожне підприємство, кожний суб'єкт господарювання в ринкових умовах функціонування стикається з проблемою прийняття певних рішень: розробки шляхів досягнення певної мети. Адже відомо, що детерміно-

ваних ситуацій в економіці практично не існує. Сучасні підприємства не можуть бути впевненими на сто відсотків при прийнятті фінансових рішень, що обрані ними шляхи призведуть до поставленої мети, тобто підприємці постійно стикається із ситуацією невизначеності їхнього фінансового потенціалу.

Невизначеність – це ситуація, в якій імовірність отримання результатів прийнятого рішення невідома, в окремих випадках невідомий і весь спектр наслідків такого рішення [2].

Управління фінансовим потенціалом в ситуації невизначеності для підприємства є не тільки не вигідним, а й загрозливим, тому основною вимогою при цьому є переведення невизначеності в ризик.

Ризик – це ситуація, коли результат здійснення певного процесу невідомий, але відомі його можливі альтернативні наслідки і достатньо інформації для того, щоб оцінити ймовірність настання цих наслідків [3].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика визначення й оцінки економічних ризиків, моделювання та їх оптимізація, а також можливі шляхи їх зниження до теперішнього часу являється актуальними, тому і потребують свого подальшого поглибленого вивчення. Великий внесок в розвиток даного питання зробили такі вчені-економісти, як В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов, П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, Т. Райс, Б.Койтли., В.В. Черкасов, О.І. Ястремський.

Мета статті. У статті розглянуто оцінку економічного ризику щодо управління фінансовим потенціалом промислових підприємств, а саме рівень ризику і ризик часу та можливі методи оцінки економічного ризику підприємств.

Викладення основного матеріалу. Процес аналізу ризику включає такі процедури [4]:

- 1) виявлення можливих варіантів розв'язку проблеми;
- 2) визначення потенційних наслідків реалізації прийнятого рішення;
- 3) інтегральна оцінка ризику, яка включає кількісний і якісний аспект.

Існуючі методи оцінки ризику покликані в комплексі реалізовувати зазначені процедури. Але і в їхніх рамках зберігаються загальні тенденції оцінювання ризику за двома напрямками: рівень ризику та ризик часу.

Рівень ризику представляє собою оцінку співвідношення масштабу очікуваних втрат до обсягу майна підприємства, а також ймовірністю настання цих втрат. При здійсненні оцінки рівня ризику будь-яким методом вихідним параметром є мінливість наслідків конкретного рішення [2].

Мінливість – це кількість коливань, які трапляються в ряді значень при відхиленні їх від характерної середньої величини.

Основний постулат рівня ризику: чим вища мінливість, тим більший рівень ризику проекту [3].

Під вільними від ризику інвестиціями розуміють такі, для яких ймовірність настання втрат (відхилень від середнього) близька до нуля, а розмір втрат по відношенню до наявного майна не великий.

При оцінці рівня ризику проектів використовують таку взаємозалежність між ризиком і доходом (рис. 1).

Іншим фактором, що впливає на ризик, є час. Тому ризик іноді називають зростаючою функцією часу, тобто чим довше є термін реалізації рішення, тим більшим є ризик. Коли гарантовано, що інвестиції не принесуть збитків і гроші вкладуються на короткий період, їх називають безпечними [4].

Якщо при управлінні фінансовим потенціалом підприємства вкладають свої кошти в інвестиції з більшим терміном погашення або такі, що є менш гарантованими, то його загальна величина ризику складається з безпечної ставки та премії за ризик.

Безпечна ставка – це процентна ставка, що сплачується на безризиковані активи, що мають гарантований дохід і короткий термін погашення.

Премія за ризик – це необхідна норма доходу понад безпечну ставку, яка сплачується інвестору за його готовність ризикувати, вкладаючи кошти в довготривалі об'єкти інвестування.

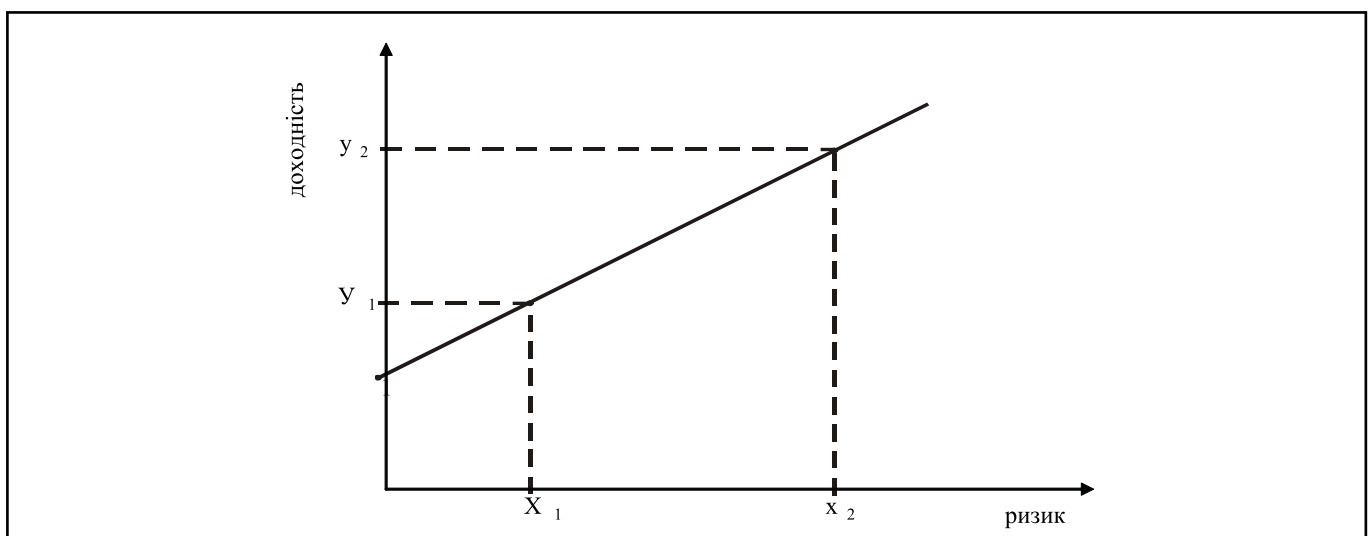

Рисунок 1. Залежність між ризиком та доходом

Ризик для короткострокових і гарантованих цінних паперів набагато менший ніж для довгострокових і не гарантованих, але і менша їх премія за ризик.

Отже, виділяють такі основні методи оцінки економічного ризику, які можна використовувати при управлінні фінансовим потенціалом підприємства:

- 1) статистичний;
- 2) метод доцільності затрат;
- 3) метод експертних оцінок;
- 4) аналітичний метод;
- 5) метод аналогів.

Статистичний метод оцінки ризику полягає у вивченні статистики втрат фінансового потенціалу підприємств (негативних наслідків реалізації рішень), які мали місце в аналогічних видах підприємницької діяльності. При цьому можуть використовуватися різні способи оцінки, у тому числі і дисперсійний аналіз. Основним показником, який розраховується на підставі статистичного методу, є частота втрат, пов'язаних із даним видом діяльності:

$$f = \frac{n'}{n_{\text{заг}}}, \quad (1)$$

де n' – кількість випадків настання втрат в статистичній вибірці;

$n_{\text{заг}}$ – загальна кількість випадків, що розглядалися у статистичній вибірці.

На основі методу при проектуванні рішення показник частоти втрат переноситься на прогнозовані дані і розглядається вже як ймовірність настання певного рівня втрат фінансового потенціалу.

На сьогодні статистичний метод застосовується у різних модифікаціях і найбільшої популярності набуває метод статистичного випробування (метод Монте-Карло). Перевагою цього методу є можливість аналізувати і оцінювати різні сценарії розвитку проекту, враховуючи різні фактори в рамках одного підходу. Недоліком цього методу є значний рівень використання ймовірних характеристик, що іноді не задовольняє менеджерів проекту.

Метод доцільності затрат орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику щодо управління фінансовим потенціалом підприємств. Узагальненим фактором ризику тут вважається перевитрата фінансових коштів порівняно із запланованим обсягом. При цьому перевитрати по підприємству можуть бути викликані одним із чотирьох факторів або їх комбінації:

- первісна недооцінка вартості фінансового потенціалу;
- зміна границь проектування фінансового потенціалу;
- зміни в продуктивності управління фінансовим потенціалом;
- збільшення первісної вартості фінансового потенціалу.

Врахування таких факторів дозволяє після розбивки фінансового потенціалу на окремі його складові оцінити зону ризику, в яку потрапляє потенціал на кожній стадії і таким

чином захистити підприємство від критичного та катастрофічного ризиків, оскільки на кожній стадії підприємство може прийняти рішення припинення своєї діяльності.

Для здійснення аналізу коштів, що вкладаються в розвиток фінансового потенціалу і відповідно піддаються ризику, загальнофінансовий стан підприємства можна поділити на п'ять фінансових областей:

1) область абсолютної стійкості з нульовим ризиком, коли мінімальною є величина запасів, затрат, а підприємство знаходиться у безризиковій зоні;

2) область нормальної стійкості – відповідає області мінімального ризику, коли існує нормальна величина запасів і затрат;

3) область нестійкого фінансового стану відповідає зоні підвищеного ризику, коли існує надлишкова величина запасів і затрат;

4) область критичного фінансового стану відповідає зоні критичного ризику, коли на підприємстві має місце затовареність продукцією, низький попит на продукцію фірми;

5) область кризового стану, що відповідає області катастрофічного ризику, коли на підприємстві в наявності надмірна затовареність готовою продукцією, великі запаси і витрати, фірма знаходиться на грані банкрутства.

Постійний контроль за фінансовим станом у такий спосіб дає змогу заздалегідь прослідкувати негативні тенденції і тим самим зменшити ймовірність ризику банкрутства на підприємстві.

При дослідженні складних систем, до яких входять і фінансові системи, виникають проблеми, які виходять за межі формальних математичних поставок задач. Тому дуже часто для оцінки ризику використовують метод експертного оцінювання. Основна ідея цього методу полягає у використанні інтелекту людей та їх здатності знаходити рішення слабо формалізованих завдань.

Методика проведення експертного оцінювання:

- 1) формування мети оцінювання;
- 2) постановка завдання;
- 3) створення групи управління процесом оцінювання;
- 4) опис форми отримання необхідних результатів;
- 5) підбір експертів та визначення їх компетентності.

Підбір експертів має здійснюватися таким чином, щоб фахівці, які увійшли в групу, по-перше, були обізнані в специфіці роботи даного підприємства (об'єкту рішень); по-друге, не були б зацікавлені у результатах оцінювання. Тому, як правило, в групу експертів включають два-три фахівців даного підприємства і 2-3 зовнішніх експертів [5]. Компетентність експертів об'єктивно визначається ступенем їх кваліфікації у певній області знань, шляхом аналізу професійної, наукової та іншої діяльності. Суб'єктивний метод оцінки компетентності полягає у взаємному оцінюванні кожним експертом кваліфікації своїх колег і своєї за певною шкалою. Після обробки результатів опитування встановлюється компетентність експертної групи, яка визначає можливу похибку оцінювання.

- 1) складання анкет опитування;
- 2) вибір методу отримання інформації;
- 3) безпосереднє опитування експертів;
- 4) обробка результатів і складання звіту для прийняття рішення.

Методи обробки результатів опитування:

1. Метод надання переваг. При використанні цього методу експерти нумерують об'єкти (показники ризику) у порядку їх характерності, при цьому найменш характерний елемент отримує №1. У процесі обробки результатів розраховується коефіцієнт відносної важливості (характерності) j -того елемента за такою залежністю:

$$K_j = \frac{\sum_{i=1}^n K_{ij}}{\sum_{j=1}^s \sum_{i=1}^n K_{ij}}, \quad (2)$$

де K_{ij} – місце, на яке поставлена характерність j -того елемента (показника) у i -того експерта;

n – кількість експертів;

S – кількість елементів, що розглядаються.

Той показник, для якого даний коефіцієнт найбільший і є показник ризику, що, на думку експертів, у більшій мірі характеризує об'єкт.

2. Метод рангів. При цьому методі експерти оцінюють важливість кожного елемента за шкалою відносної значимості в наперед обумовленому діапазоні: 0–1, 0–10, 0–100.

Цей метод, на відміну від попереднього, дозволяє оцінити не тільки пріоритетність j -того елемента, але і ступінь його вагомості.

В основі аналітичного методу лежить класичне правило ринкової економіки про те, що більший ризик пов'язаний з більшим доходом, тому застосування будь-якого методу з аналітичних, менеджер зводить до оцінки приросту доходу проекту і приросту ризику проекту, тобто граничної користності [9].

У рамках аналітичного використовують різні методи, серед яких можна виділити:

- метод аналізу абсолютних і відносних показників;
- метод аналізу чутливості.

Для ілюстрації аналітичних методів розглянемо метод аналізу чутливості моделі, який застосовується в такій послідовності:

1) крок: вибір основного ключового показника відносно якого здійснюється оцінка чутливості;

2) крок: вибір факторів ризику (вхідних параметрів), які можуть вплинути на ключовий показник, відхиляючи його від очікуваного значення;

3) крок: розрахунок конкретних значень ключового показника на різних етапах здійснення проекту і при різних значеннях обраних факторів ризику [3].

Висновки

Сформовані таким чином потоки надходжень і витрат дають змогу у кожний момент часу розрахувати показники ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств. При цьому будують діаграми залежності між результируючим показником і змінними вхідними параметрами. Зіставляючи між собою отримані діаграми, можна визначити ті фактори, зміни в яких в найбільшій мірі впливають на кінцеве значення ключового параметру (фактори ризику) [9].

Розраховуючи критичні для фінансового потенціалу значення факторів ризику, підприємство виявляє слабкі місця і розробляє програму дій по посиленні цих слабких місць. Основним недоліком при цьому є те, що неможливо все охопити, оскільки не можна врахувати всі можливі обставини одночасно.

Для аналізу ризику, яким може бути обтяжений фінансовий потенціал підприємства, може стати в нагоді інформація про вплив факторів ризику подібних за сутністю потенціалів. Для цього створюється інформаційна база і на підставі її дослідження роблять узагальнення і приймаються рішення щодо різних потенціалів. Але недоліком, який потребує подальшого вивчення, є також той факт, що з часом вплив факторів ризику навіть на подібні потенціали може змінитись, так само може змінитись і сам «набір» факторів ризику.

Література

1. Антикризисное управление: Учебник. Под ред. Э.М. Корткова. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 248 с.
2. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ «Борисфен-М», 1996. – 336 с.
3. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. – К.: Деміур, 1996. – 220 с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Шарапов О.Д. Економічний ризик і методи його вимірювання. – К.: ІЗМН, 1996. – 198 с.
5. Грабовый П.Г., Петрова С.Н. Риски в современном бизнесе. – М.: Аланс, 1994. – 200 с.
6. Райс Т., Койли Б. Финансовые инвестиции и риск. Пер. с англ. – К.: Торгово-издат. бюро, 2005. – 592 с.
7. Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности. – К.: ООО «Издательство Либра», 1996. – 160 с.
8. Ястремський О.І. Моделювання економічного ризику. – К.: Либідь, 1992. – 176 с.
9. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: «АртЕк», 1997. – 248 с.